

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จุดมุ่งหมายของการพัฒนาประเทศ คือ การทำให้คนในประเทศชาติส่วนใหญ่ อยู่ดีกินดี มีความพอเพียง มีความสมดุลในการดำเนินชีวิต ทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม สภาพแวดล้อม การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และการพัฒนาเทคโนโลยี อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน การมีชีวิตที่มีคุณภาพเป็นสิ่งที่คนทุกคนปรารถนา เป้าหมายของการพัฒนาประชากรในประเทศไทย ย่อมต้องการจะให้ประชากรในประเทศมีคุณภาพชีวิตที่ดี มุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาความยากจนและยกระดับคุณภาพชีวิตของคนส่วนใหญ่ของประเทศ เพื่อให้เกิดคุณภาพมากที่สุดในทุกกลุ่มอายุ โดยเฉพาะกลุ่มเป้าหมายหนึ่งที่เราควรให้ความสนใจเป็นอย่างยิ่งคือ ประชากรวัยสูงอายุ

ประชากรผู้สูงอายุเป็นวัยซึ่งมีความแตกต่างจากประชากรวัยอื่น เป็นวัยบั้นปลายของชีวิต ดังนั้นปัญหาของผู้สูงอายุในทุกด้านโดยเฉพาะด้านสังคมและสาธารณสุขจึงแตกต่างจากคนในวัยอื่น ปัจจุบันจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องทั้งในประเทศและทั่วโลก ซึ่งเป็นผลมาจากความก้าวหน้าทางการแพทย์และการสาธารณสุขทำให้อัตราการตายลดลง ส่งผลให้โครงสร้างของประชากรของประเทศไทยเปลี่ยนแปลงไป อัตราส่วนของประชากรสูงอายุเป็นภาระเลี้ยงดูสูงขึ้น ในขณะที่จำนวนประชากรในวัยทำงานลดลง (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2555: 8)

ประเทศไทยก็เป็นประเทศหนึ่งที่มีจำนวนประชากรผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นในอัตราที่รวดเร็วมาก ข้อมูลสถิติจากมูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (2555: 8) พบว่า ประชากรของประเทศไทยเพิ่มขึ้นจาก 26.2 ล้านคน เป็นกว่า 63 ล้านคน ในช่วง 50 ปีที่ผ่านมา จำนวนประชากรวัยสูงอายุ (อายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป) ได้เพิ่มขึ้นมาเป็นลำดับเช่นกัน จาก 1.2 ล้านคนในปี พ.ศ. 2503 เป็นประมาณ 8.5 ล้านคน ในปี พ.ศ. 2553 โดยสัดส่วนประชากรสูงอายุในระยะแรกๆ เพิ่มขึ้นอย่างช้าๆ และเริ่มเพิ่มในอัตราที่รวดเร็วขึ้นนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523 เป็นต้นมา สัดส่วนประชากรผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 4.6 ในปี พ.ศ. 2503 เป็นร้อยละ 5.5 ในปี พ.ศ. 2523 และร้อยละ 13.2 ในปี พ.ศ. 2553 ซึ่งการที่จำนวนประชากรผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นในอัตราที่รวดเร็วนั้นย่อมจะส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคมของประเทศอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยเฉพาะภาครัฐที่จะต้องจัดสรรงบประมาณเพิ่มขึ้นสำหรับรองรับสถานการณ์ เนื่องจากประชากรผู้สูงอายุมีอัตราเจ็บป่วยสูงและใช้ระยะเวลาในการรักษาที่ยาวนาน มีการพึ่งพาตนเองได้น้อย การจัดสวัสดิการในการรักษาพยาบาลจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นเรื่องราวเกี่ยวกับผู้สูงอายุจึงถือได้ว่าเป็นอีกมิติของปัญหาประชากรที่กำลังทวีความสำคัญและเป็นที่น่าสนใจอย่างกว้างขวาง

ทั้งนี้สังคมไทยยังมีการขยายตัวและเติบโตเป็นชุมชนเมือง ที่เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมอย่างรวดเร็ว ทำให้มีการหลั่งไหลของแรงงานและการย้ายถิ่นของประชากรเข้ามาสู่ชุมชนเมืองมากขึ้น ได้ส่งผลกระทบต่อโครงสร้างทางสังคมจากเดิมที่มีลักษณะเป็นครอบครัวขยาย ประกอบด้วยปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ และลูกอยู่ในครอบครัวเดียวกัน ที่คอยช่วยกันดูแลช่วยเหลือซึ่งกันและกัน กลายเป็นครอบครัวเดี่ยวที่มีเพียง พ่อแม่ และลูกเท่านั้น ทำให้ผู้สูงอายุซึ่งแต่เดิมเคยเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในครอบครัวกลายเป็นกลุ่มบุคคลที่ครอบครัวและสังคมให้ความสำคัญน้อยลง

จังหวัดจันทบุรีถือว่าเป็นจังหวัดที่มีเศรษฐกิจเจริญก้าวหน้าจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออก มีแหล่งท่องเที่ยวมากมาย ดังนั้นความเป็นเมืองจึงเริ่มมีค่อนข้างสูงขึ้นไป มีการหลั่งไหลของแรงงานและการย้ายถิ่นของประชากรจากภาคอื่นๆ เข้ามามากขึ้น ด้วยสภาพเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ทุกคนในสังคมต่างก็ต้องดูแลและช่วยเหลือตนเอง รวมทั้งต้องปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมตลอดเวลา ปัจจุบันในจังหวัดจันทบุรีมีจำนวนผู้สูงอายุประมาณ 38,440 คน (สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดจันทบุรี, 2556) ซึ่งถือว่ามีจำนวนไม่น้อย จากการขยายตัวและเติบโตเป็นชุมชนเมืองเริ่มมีมากขึ้นนี้ ผู้สูงอายุกลายเป็นกลุ่มบุคคลที่ครอบครัวและสังคมให้ความสำคัญน้อยลง จึงทำให้ผู้สูงอายุประสบกับปัญหาต่างๆ มากมาย ด้วยเหตุผลดังกล่าวผู้สูงอายุในจังหวัดจันทบุรีจึงเป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่ต้องได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านต่างๆ ตามความจำเป็นพื้นฐาน เพราะจากสถานการณ์ด้านประชากรที่กล่าวมาในข้างต้น จะพบว่าประชากรผู้สูงอายุไทยที่มีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและต่อเนื่องเหล่านี้ หากมีการเตรียมความพร้อมเข้าสู่ “สังคมผู้สูงอายุ” จะทำให้สามารถพึ่งตนเองได้ดี และสามารถดำรงชีวิตด้วยตนเองได้อย่างมีคุณภาพและมีคุณค่า แม้ว่าจะอยู่ในวัยสุดท้ายของช่วงชีวิต ผู้สูงอายุจะเป็นกลุ่มประชากรที่เป็นพลังสำคัญของชาติ แทนที่จะเป็นภาระของครอบครัว ชุมชน และสังคมไทย ผู้วิจัยในฐานะบุคลากรของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี ซึ่งเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ที่ตั้งอยู่ในจังหวัดจันทบุรี ได้ตระหนักเห็นความสำคัญของการพัฒนาท้องถิ่น โดยเฉพาะการพัฒนาด้านคุณภาพชีวิตของกลุ่มประชากรผู้สูงอายุ จึงมีความสนใจที่ศึกษาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่พักอาศัยอยู่ในจังหวัดจันทบุรี เปรียบเทียบระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่มีสถานภาพภูมิหลังต่างกัน และนำเสนอแนวทางการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่พักอาศัยในจังหวัดจันทบุรี เพื่อเป็นข้อมูลและแนวทางในการการเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุสำหรับหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่พักอาศัยอยู่ในจังหวัดจันทบุรี
2. เพื่อเปรียบเทียบระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่พักอาศัยอยู่ในจังหวัดจันทบุรี

จำแนกตามสถานภาพภูมิหลัง

3. เพื่อเสนอแนวทางการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่พักอาศัยในจังหวัดจันทบุรี

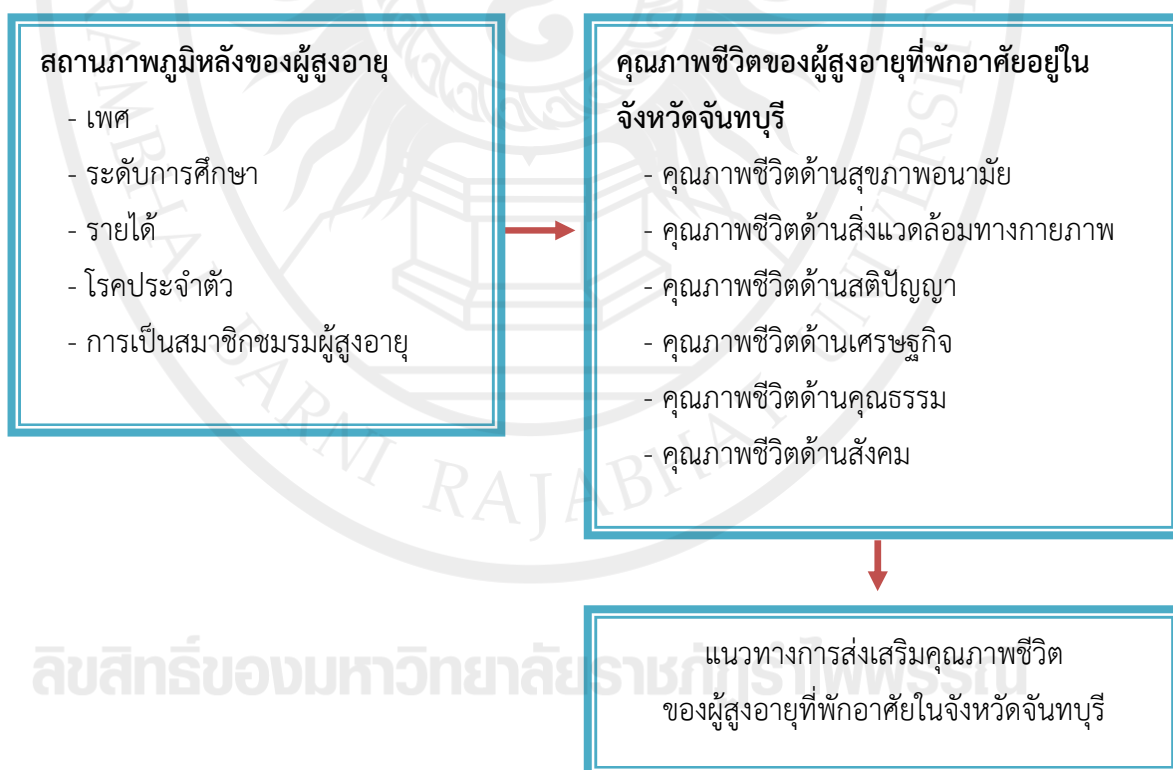
โจทย์การทำวิจัย/คำถามการวิจัย

1. ระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่พักอาศัยอยู่ในจังหวัดจันทบุรีเป็นอย่างไร
2. ผู้สูงอายุที่มีสถานภาพภูมิหลังต่างกันมีระดับคุณภาพชีวิตแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร
3. แนวทางการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่พักอาศัยในจังหวัดจันทบุรี ควรเป็นอย่างไร

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ตัวแปรต้น

ตัวแปรตาม

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ กำหนดขอบเขตของการวิจัยดังนี้

1. การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาแนวทางส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่พักอาศัยอยู่ในจังหวัดจันทบุรี เริ่มจากการศึกษาระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่พักอาศัยอยู่ในจังหวัดจันทบุรี โดยการสำรวจคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ซึ่งแบบสอบถามที่ใช้ปรับมาจากเกณฑ์ชี้วัดความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) พ.ศ. 2555-2559 กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยได้กำหนดกรอบแนวคิดเรื่องคุณภาพชีวิตออกเป็นใน 6 ด้าน ได้แก่

- 1.1 คุณภาพชีวิตด้านสุขภาพอนามัย
- 1.2 คุณภาพชีวิตด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ
- 1.3 คุณภาพชีวิตด้านสติปัญญา
- 1.4 คุณภาพชีวิตด้านเศรษฐกิจ
- 1.5 คุณภาพชีวิตด้านคุณธรรม
- 1.6 คุณภาพชีวิตด้านสังคม

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากร คือ ผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ที่พักอาศัยอยู่ในจังหวัดจันทบุรี จำนวน 38,440 คน (สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดจันทบุรี, 2556)

2.2 กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ที่พักอาศัยอยู่ในจังหวัดจันทบุรี จำนวน 396 คน ตามเกณฑ์กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วยความคลาดเคลื่อน .05 ของยามานะ (Yamane, 1970: 580 - 581)

3. ตัวแปรที่ศึกษา

3.1 ตัวแปรต้น ได้แก่ สถานภาพภูมิหลังของผู้สูงอายุที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ เพศ ระดับการศึกษา รายได้ โรคประจำตัว และการเป็นสมาชิกชมรมผู้สูงอายุ

3.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่พักอาศัยในจังหวัดจันทบุรี ใน 6 ด้าน คือ ด้านสุขภาพอนามัย ด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ด้านสติปัญญา ด้านเศรษฐกิจ ด้านคุณธรรม และด้านสังคม

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

นิยามศัพท์เฉพาะ

ผู้สูงอายุ หมายถึง ชายหรือหญิงที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ที่พักอาศัยอยู่ในจังหวัดจันทบุรี

คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ หมายถึง สภาพการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุใน 6 ด้าน คือ ด้านสุขภาพอนามัย ด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ด้านสติปัญญา ด้านเศรษฐกิจ ด้านคุณธรรม และด้านสังคม

1. ด้านสุขภาพอนามัย หมายถึง สภาพการดำรงชีวิตที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพทางกาย จิตใจ และการดูแลรักษาสุขภาพ
2. ด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ หมายถึง สภาพการดำรงชีวิตที่เกี่ยวข้องกับ สภาพแวดล้อมและสถานที่พักอาศัย
3. ด้านสติปัญญา หมายถึง สภาพการดำรงชีวิตที่เกี่ยวข้องกับการอ่านออกเขียนได้ การจดจำเรื่องราวต่างๆ และการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร
4. ด้านเศรษฐกิจ หมายถึง สภาพการดำรงชีวิตที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ เสริม การมีรายได้ที่เพียงพอ และการเก็บออมเงิน
5. ด้านคุณธรรม หมายถึง สภาพการดำรงชีวิตที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติกิจกรรมทาง ศาสนา การไม่ติดสิ่งเสพติดและอบายมุขต่างๆ และการอบรมคุณธรรมจริยธรรมให้กับบุตรหลาน
6. ด้านสังคม หมายถึง สภาพการดำรงชีวิตที่เกี่ยวข้องการได้รับความเคารพนับถือ การยอมรับ การได้รับคำปรึกษา การเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มหรือชมรมต่างๆ การมีส่วนร่วมแสดง ความคิดเห็น และการไปใช้สิทธิ์เลือกตั้ง

สถานสภาพภูมิหลัง หมายถึง ลักษณะที่เกี่ยวกับสถานภาพพื้นฐานทางสังคมของผู้สูงอายุ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ โรคประจำตัว และการเป็นสมาชิกชมรมผู้สูงอายุ

1. เพศ หมายถึง ผู้สูงอายุเพศชายและเพศหญิง
2. ระดับการศึกษา หมายถึง ผู้สูงอายุที่มีระดับการศึกษา 4 ระดับ คือ ไม่ได้เรียน หนังสือ ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และปริญญาตรีขึ้นไป
3. รายได้ หมายถึง ผู้สูงอายุที่มีรายได้จากกองทุนรัฐบาลอย่างน้อย 500 บาท ทางเดียว และรายได้ทั้งจากกองทุนรัฐบาลและการประกอบอาชีพ การงานอื่นๆ
4. โรคประจำตัว หมายถึง ผู้สูงอายุที่มีโรคประจำตัว และไม่มีโรคประจำตัว
5. การเป็นสมาชิกชมรมผู้สูงอายุ หมายถึง ผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกชมรมผู้สูงอายุ และที่ไม่ได้เป็นสมาชิกชมรมผู้สูงอายุ

แนวทางการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ หมายถึง ข้อเสนอเกี่ยวกับแนวทางการ ดำรงชีวิตเพื่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตสำหรับผู้สูงอายุทั้ง 6 ด้าน คือ ด้านสุขภาพอนามัย ด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ด้านสติปัญญา ด้านเศรษฐกิจ ด้านคุณธรรม และด้านสังคม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

1. ได้ทราบถึงสภาพเกี่ยวกับระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่พักอาศัยอยู่ในจังหวัดจันทบุรี เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบให้กับหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนได้แนวทางสำหรับนำไปใช้ในการวางแผนเพื่อดำเนินการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่มีสถานที่พักอาศัยอยู่ในจังหวัดจันทบุรี
2. หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนได้แนวทางสำหรับนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมสำหรับส่งเสริมผู้สูงอายุที่พักอาศัยอยู่ในจังหวัดจันทบุรี
3. ผู้สูงอายุที่พักอาศัยอยู่ในจังหวัดจันทบุรีมีแนวทางในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของตนเอง

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี